

הפגיעה בזכות הקניין של הפלסטינים לטובת המתנחלים הישראלים בגדה המערבית

בג"ץ 794/17, זיאדה ואח' נ' מפקד כוחות הצבא בגדה המערבית ואח'

ניתוח פסיקה



יולי 2018, נייר עמדה

מבוא

בית המשפט העליון שילב בפסיקתו באוקטובר 2017 אמירות הקובעות שהמפקד הצבאי רשאי לפגוע בזכויות הקניין של הפלסטינים בגדה המערבית לטובת מטרות בלעדיות של ההתנחלות הישראלית. קביעות אלו עומדות בניגוד למשפט ההומניטרי הבינלאומי ולפסיקות קודמות של בית המשפט העליון, ופותרות צוהר לפגיעה קשה בזכויות האדם של הפלסטינים בשטחים הכבושים.

הקביעות ניתנו במסגרת פסק דין בבג"ץ 794/17, **זיאדה ואח' נ' מפקד כוחות הצבא בגדה המערבית ואח'** (להלן בג"ץ זיאדה), שדווקא עצר את כוונת ישראל להקים על אדמות פלסטיניות פרטיות אתר מגורים חלופי למתנחלי המאחז הבלתי חוקי עמונה. שופטי בג"ץ פסקו כי במתווה שהציעה המדינה קיימת פגיעה בלתי מידתית בזכויות בעלי האדמות ולכן יש לבטלו, אולם בנימוקיהם הוסיפו כי ככלל למפקד הצבאי קיימת הסמכות לעשות כן.

ההשפעה הדרמטית של נימוקי הפסיקה וההשלכות הנרחבות על זכויות האדם של הפלסטינים בגדה המערבית לא איחרו לבוא. ימים ספורים לאחר פרסום פסק הדין, פרסם היועץ המשפטי לממשלה חוות דעת הקובעת כי המצב המשפטי השתנה ואין עוד מניעה להפקיע אדמות פלסטיניות פרטיות לצרכי ציבור, גם כאשר השטח המופקע ישרת אך ורק את אוכלוסיית המתנחלים הישראלית בגדה.

בעקבות נימוקי פסק הדין, ששינו עמדה משפטית מסורתית שהייתה נהוגה שנים רבות, הגישו בעלי האדמות הפלסטינים באמצעות יש דין בקשה לדיון נוסף בהרכב מורחב בעתירה.

במאי 2018 קבעה נשיאת בית המשפט העליון אסתר חיות, כי פסק הדין בבג"ץ זיאדה אכן "סותר [...] הלכות קודמות ויש בו גם חידוש וגם קושי", אך כיוון שמדובר ב"אימרת אגב" שלא נדרשה לשם הכרעה בעתירה, אין לומר שנפסקה הלכה חדשה ואין לפסיקה כוח של תקדים לעתיד לבוא. הנשיאה הוסיפה כי "ככל שבעתיד יתעוררו מקרים המעוררים את השאלות שאליהן מתייחסים העותרים, יוכל העניין לעמוד לביקורת שיפוטית"¹.

נייר עמדה זה מנתח את פסיקת בית המשפט העליון בבג"ץ זיאדה, שעל אף שנקבע שאין מדובר בהלכה חדשה, עלולה להיות מנוצלת על ידי ישראל והמפקד הצבאי להעמקת הפגיעה בזכויות הקניין של התושבים הפלסטינים המוגנים בשטח הכבוש.

¹ דנג"ץ 9367/17, **זיאדה ואח' נ' מפקד כוחות הצבא בגדה המערבית ואח', החלטה**, 30.5.2018 (להלן: **החלטה בדנג"ץ**). הנשיאה חיות, חזרה על קביעה זו גם בדיון שהתקיים בבית המשפט העליון ביום 3.6.2018, במסגרת בג"ץ 1308/17, **עיריית סילוואד ואח' נגד הכנסת ואח' ובג"ץ 2055/17**, ראש מועצת הכפר עין יברוד ואח' נ' הכנסת ואח' (להלן: **בג"ץ חוק ההסדרה**).

רקע

בשנים 1996-1997 השתלטו מתנחלים ישראלים על אדמות פרטיות ומוסדרות² של תושבי הכפרים סילוואד, עין יברוד וא-טייבה והקימו עליהם את המאחז הבלתי חוקי עמונה.³ לפני הקמת המאחז, מרבית השטח היה מעובד ושימש את בעלי האדמות לחקלאות.

ההליכים המשפטיים הנוגעים לעמונה רבים ומסועפים ובמרכזם שלוש עתירות לבג"ץ. בעקבות העתירה הראשונה, שהוגשה על ידי תנועת שלום עכשיו, המדינה הרסה בשנת 2006 תשעה מבנים בלתי חוקיים במאחז.⁴ העתירה השנייה הוגשה בשנת 2008 על ידי בעלי האדמות הפלסטינים וראש מועצת הכפר סילוואד באמצעות יש דין, בדרישה שהצבא יממש צווי הריסה – שהוא עצמו הוציא החל משנת 2000 – ביחס לכלל המבנים בעמונה, שכולם נבנו על אדמה פלסטינית פרטית. לאחר גלגולים משפטיים רבים בית המשפט פסק בדצמבר 2014, כי המדינה צריכה לפנות את כל המאחז, והקצה לשם כך שנתיים.⁵

על אף פרק הזמן הממושך שניתן למימוש פסק הדין, חמישה ימים לפני המועד האחרון לפינוי המאחז קיבל בית המשפט בקשה של המדינה להארכת מועד בת 45 ימים. המדינה טענה בבקשתה כי הגיעה עם מתנחלי עמונה ל"מתווה" מוסכם, לפיו המאחז יועתק לתקופה של שנתיים לאדמות פלסטיניות פרטיות על גבעה סמוכה, אשר יימצאו כ"נכסים נטושים",⁶ וכי תיבחן אפשרות לאשר במקום התיישבות ארוכת טווח. בתמורה, תושבי המאחז הלא חוקי התחייבו להתפנות בדרכי שלום במועד, וזאת ללא קשר להיתכנות המשפטית של המתווה או לקיומו.

העתירה השלישית, בג"ץ זיאדה, בה עוסק מסמך זה, הוגשה גם היא על ידי בעלי האדמות הפלסטינים באמצעות יש דין, לאחר שישראל החלה לממש באמצעות צוים צבאיים את "המתווה" עליו הגיעה להסכמה עם המתנחלים.⁷ בית המשפט העליון קיבל בדעת רוב את העתירה, וביטל את "המתווה" שהציעה המדינה בשל פגיעה בלתי מידתית בזכות הקניין ובזכות הטעון של העותרים הפלסטינים.⁸

² אדמה פרטית מוסדרת היא קרקע שעברה הליך רישום ורשומה על שם בעליה בלשכת רישום המקרקעין (טאבו) בגדה המערבית.

³ כלל ההתנחלויות והמאחזים הבלתי מורשים בגדה המערבית הוקמו בניגוד לחוק הבינלאומי. סעיף 49 של [אמנת זינבה הרביעית](#) (1949) אוסר על המעצמה הכובשת להעביר חלקים מאוכלוסייתה האזרחית לשטח הכבוש. בית המשפט העליון נמנע מדיון בסוגיה בטענה שהיא פוליטית במהותה ועל כן הנושא "בלתי שפיטי" (בג"ץ 4481/91, [ברגיל ואח' נ' ממשלת ישראל ואח'](#) [פסק דין מיום 25.8.1993]). לאור זאת, ממשלת ישראל מתייחסת להתנחלויות שנבנו על אדמות ציבור ובאישור הדרג המדיני כחוקיות. לעומתן, המאחזים בלתי מורשים הוקמו ללא אישור הדרג המדיני וגם ישראל מכירה בכך שנבנו בניגוד לחוק. להרחבה ראו יש דין, [מכיבוש לסיפוח – ההטמעה השקטה של דו"ח לוי להסדרת הבנייה הבלתי חוקית בגדה המערבית](#) (פברואר 2016).

⁴ בג"ץ 6357/05, [תנועת שלום עכשיו – ש.ע.ל מפעלים חינוכיים ואח' נ' שר הביטחון ואח'](#) (פסק דין מיום 18.1.2006).

⁵ בג"ץ 9949/08, [חמאד ואח' נ' שר הביטחון ואח'](#) (פסק דין מיום 25.12.2014).

⁶ [הצו בדבר נכסים נטושים \(רכוש הפרט\) \(מס' 58\)](#), מגדיר נכס נטוש כנכס שבעליו או מי שהחזיק בו כדין נעדר משטחי הגדה המערבית.

⁷ בג"ץ 794/17, [זיאדה ואח' נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית ואח'](#), [עתירה דחופה לצו על תנאי, צו ביניים וצו ארעי](#), 23.1.2017.

⁸ בג"ץ 794/17, [זיאדה ואח' נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית ואח'](#), [פסק דין](#), 1.2.2017. פסק הדין קיבל את העתירה על בסיס ארבעה נימוקים: זכות הטעון של בעלי האדמות הופרה והדבר פגע בתקינות ההליך; הפגיעה בזכויות העותרים איננה מידתית לנוכח זיקה בלתי הוגנת ובלתי מספקת בין האמצעי אשר ננקט לבין המטרה המבוקשת; הפגיעה בזכויות בעלי האדמות אינה ניתנת להצדקה על יסוד התועלת הטמונה בו, הן בראי שיקולי הביטחון והן בראי טובתם של מתנחלי עמונה; הצו הצבאי סוטה ממדיניותו הנוהגת של הממשל הצבאי באופן אשר חורג ממתחם הסבירות השמור למפקד הצבאי כגוף מינהלי (ראו [פסק דין \[נימוקים\]](#), ה"ש 9).

בראשית פברואר 2017, לאחר עימותים אלימים בין המתנחלים לכוחות הביטחון, פונה המאחז הבלתי חוקי עמונה. מאז ועד כתיבת שורות אלה הצבא סוגר את השטח עליו היה המאחז ומונע מבעלי האדמות הפלסטינים להגיע אל אדמותיהם. במקביל, ישראל בונה עבור מתנחלי עמונה את ההתנחלות "עמיחי", ההתנחלות החדשה הראשונה בגדה המערבית המוקמת בהחלטת ממשלה מאז שנת 1992.

בג"ץ זיאדה: נימוקי פסק הדין והבקשה לדיון נוסף

ביום 31.10.2017, כתשעה חודשים לאחר שקיבלו שופטי העליון את עתירת יש דין בבג"ץ זיאדה והמאחז עמונה כבר פונה, פרסם בית המשפט את נימוקי הפסיקה.⁹ הגם שדעת הרוב קיבלה כאמור את העתירה וביטלה את כוונת ישראל להעביר את המתנחלים לאדמות פלסטיניות פרטיות, נימוקי פסק הדין כללו מספר קביעות משפטיות, המנוגדות באופן מהותי למצב המשפטי הנהוג בגדה המערבית מזה עשרות שנים, הן ביחס לזכויות הקניין של הפלסטינים והן באשר למגבלות המוטלות על הצבא בניהול השטחים הכבושים.

המשנה לנשיאת העליון, השופט סלים ג'ובראן, כתב את נימוקי הפסיקה ושילב בהם שתי קביעות מהותיות: הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש בגדה המערבית,¹⁰ אשר מחזיק בנאמנות נכסים של תושבים פלסטינים הנעדרים באופן זמני מהשטחים הכבושים, מוסמך ליטול חזקה באדמות פרטיות, אותן הוא מגדיר "נכסים נטושים", ולהעביר אותן לידיהם של המתנחלים הישראלים; ובסמכותו של הממונה, ליזום הליך של פירוק שיתוף כפוי של חלקות המוגדרות "נטושות" ובכך ליצור שינוי קבוע ובלתי הפיך בנכס.

בעקבות נימוקי פסק הדין, ששינו עמדה משפטית מסורתית שהייתה נהוגה שנים רבות, הגישו בנובמבר 2017 בעלי האדמות הפלסטינים באמצעות יש דין בקשה לדיון נוסף בעתירה בהרכב מורחב, בדרישה שבית המשפט העליון ידון בשאלות: האם ניתן לפגוע בזכויות הקניין של תושבים מוגנים בשטח כבוש, לטובתה הבלעדית של אוכלוסיית המתנחלים? והאם הממונה על הרכוש הנטוש במינהל האזרחי, רשאי לבצע פירוק שיתוף כפוי בנכסים להם הוא משמש כנאמן זמני?¹¹

כאמור, במאי 2018 קיבלה נשיאת בית המשפט העליון את עמדת יש דין לפיה בנימוקי הפסיקה בבג"ץ זיאדה קיימות קביעות חדשות וקשות אשר סותרות הלכות קודמות של בית המשפט העליון. עם זאת, הנשיאה חיות קבעה כי כיוון שמדובר ב"אימרת אגב" שלא נדרשה לשם הכרעה בעתירה, לא מדובר בהלכה חדשה שיכולה לשמש כתקדים בעתיד. סופו של דבר, בית המשפט דחה את הבקשה לדיון נוסף כיוון שהעתירה התקבלה, כך שדיון נוסף לא יוביל לשינוי מעשי בתוצאותיה.¹²

⁹ בג"ץ 794/17, זיאדה ואח' נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית ואח', [פסק דין \(נימוקים\)](#), 31.10.2017 (להלן: נימוקי פסק הדין).

¹⁰ "הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש בגדה המערבית" הוא אזרח עובד מדינה, המשמש גם כקצין מטה (קמ"ט) אפורופוס במינהל האזרחי והוא נציגה של רשות מקרקעי ישראל בגדה המערבית. הממונה מופקד על טיפול ברכוש הממשלתי והנטוש, ובכלל זה אדמות, בגדה המערבית. בין תחומי פעילותו: הקצאת קרקעות, הכרזה על אדמות ציבור (מדינה), מתן הרשאות לתכנון, בנייה ופיתוח, העברת זכויות ועוד.

¹¹ דנג"ץ 9367/17, זיאדה ואח' נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית ואח', [עתירה לדיון נוסף](#), 30.11.2017 (להלן: עתירה לדיון נוסף).

¹² החלטה בדנג"ץ, פסקאות 7-9.



להלן יובא ניתוח של שתי הקביעות המשולבות בנימוקי הפסיקה בבג"ץ זיאדה ותוצג עמדת העותרים כפי שהובאה בבקשה לדיון נוסף. חשוב להדגיש כי ככל הידוע ליש דין, על אף החלטת הנשיאה, נכון ליוני 2018 חוות דעתו של היועץ המשפטי לממשלה הנסמכת על בג"ץ זיאדה שרירה וקיימת, וקיים חשש כי ישראל תמשיך ותעשה בנימוקי פסק הדין שימוש שעלול להביא להחמרה בפגיעה בזכויות האדם של הפלסטינים בגדה המערבית.

סמכות המפקד הצבאי לפגוע בזכויות הקניין של הפלסטינים בגדה המערבית לצרכיה הבלעדיים של ההתנחלות הישראלית

בנימוקי הפסיקה בבג"ץ זיאדה בית המשפט העליון קבע כי על פי הדין הבינלאומי והדין המקומי, קיימת בידי הממונה על נכסים נטושים הסמכות לפגוע בזכויות הקניין של התושבים הפלסטינים לטובת אינטרסים בלעדיים של המתנחלים הישראלים.

פסיקת בג"ץ נשענה על פרשנות של תקנות 43 ו-46 לתקנות הנלוות לאמנת האג. תקנה 43, אותה נהוג לראות כמעין-חוקה לדיני הכיבוש, קובעת מסגרת כללית לאופן הפעלת חובותיו וסמכויותיו של המפקד הצבאי בשטח המצוי בשליטתו:

בעבור סמכות השלטון החוקי למעשה לידי הכובש, עליו לנקוט בכל האמצעים שביכולתו על מנת להחזיר ולהבטיח במידת האפשר את הסדר והחיים הציבוריים, תוך כיבוד החוקים שבתוקף בארץ אלא אם כן קיימת מניעה מוחלטת לכך.¹³

התקנה מעניקה לצבא הכובש סמכויות וכוחות שלטוניים ומתווה את השיקול המרכזי להפעלתם על ידי המדינה הכובשת – טובתה של האוכלוסייה המוגנת¹⁴ ועקרון שימור הקיים. הפרשנות המקובלת של תקנה 43 הוסיפה לכלל העליון של דיני הכיבוש – דאגה לרווחת האוכלוסייה הכבושה – את הקוטב הנובע מהיות דיני הכיבוש, חלק מדיני המלחמה והלחימה: שמירה על האינטרסים הביטחוניים של המעצמה הכובשת.

השופטים קבעו כי יש לפרש את סופה של התקנה 'אלא אם כן קיימת מניעה מוחלטת לכך' כדרישה גמישה, "המסתפקת בקיומו של צורך"¹⁵. בהתייחסות לעתירה הקונקרטית, פסק בית המשפט כי מתקיים צורך כפול.

ראשית, כפי שטענה המדינה, קיומו לכאורה של צורך ביטחוני-צבאי – בשל החשש מהתנגדות אלימה של המתנחלים, פינוי המאחז בהסכמה עשוי להפחית את הפגיעה באוכלוסייה האזרחית (פלסטינים ומתנחלים) ובכוחות הביטחון. שנית, צורך הומניטארי, השופטים ציינו כי אמנם המתנחלים הישראלים בגדה המערבית אינם נהנים ממעמד של אוכלוסייה מוגנת, אולם לפי פסיקות קודמות של בג"ץ, בשל העובדה שהם נמנים עם האוכלוסייה האזרחית בגדה, חובותיו של המפקד הצבאי חלות גם כלפיהם. כך, הרצון למצוא עבור מתנחלי עמונה הסדר מגורים ארעי אשר ישמר את קהילתם ואת זיקתם למקום מגוריהם מקיים את הצורך של "דאגה לאוכלוסייה המקומית והבטחת חייה הציבוריים"¹⁶. השופטים הדגישו כי אין בפסיקתם לקבוע כי די בשיקול הומניטארי הנוגע למתנחלים הישראלים בלבד כדי להצדיק שינוי חקיקה, אולם זהו שיקול

¹³ [אמנה בדבר הדינים והמנהגים של מלחמה ביבשה לרבות תקנות בקשר לדיני ומנהגי המלחמה ביבשה](#) (האג 1907), תקנה 43 לתקנות הנלוות.

¹⁴ סעיף 4 של [אמנת ז'נבה הרביעית](#) (1949) קובע, כי "מוגנים על ידי האמנה הזאת הם אלה המוצאים את עצמם – באיזה זמן שהוא ובאיזה דרך שהיא – בשעת סכסוך או כיבוש – בידי אחד מבעלי הסכסוך או בידי אחת המעצמות הכובשות, והם אינם אזרחיו של אותו בעל סכסוך או אזרחיה של אותה מעצמה כובשת". אין מחלוקת על כך כי רק התושבים הפלסטינים נחשבים אזרחים מוגנים בגדה המערבית.

¹⁵ [נימוקי פסק הדין](#), פסקה 22.

¹⁶ [שם](#), פסקה 27.

שבסמכות המפקד הצבאי לשקול ובמקרה הנידון, הסמכות לפגיעה בזכויות הקניין של הפלסטינים ממילא מתקיימת מתוך הצורך הביטחוני.

בית המשפט דן בפסיקתו גם בתקנה 46 לתקנות הנלוות לאמנת האג הקובעת:

יש לכבד את כבוד המשפחה וזכויותיה, חיי אדם, רכוש פרטי, וכן את אמונות-הדת ומנהגי הפולחן. אין להחרים רכוש פרטי.¹⁷

פסיקת בג"ץ קבעה כי לחלקה השני של התקנה, הקובע כי אסור להחרים רכוש פרטי, אין השלכה על העתירה הנידונה, כיוון שהצו הצבאי קבע תפיסת חזקה זמנית לפרק זמן מוגבל של שנתיים, כלומר אין מדובר בשלילת זכות הבעלות בקניין פרטי מבעליו. השופטים הסכימו כי קיימים אמנם "סימני אזהרה" וחשש מהימשכות ארוכת טווח של ההחזקה בשטח, אולם "לא די בקשיים האמורים כשלעצמם כדי להצדיק" את התערבות בית המשפט.¹⁸

לגבי החלק הראשון של תקנה 46, השופטים ציינו כי בית המשפט העליון כבר הכיר בפסיקותיו בסמכותו של המפקד הצבאי לפגוע בזכויות הקניין של התושבים הפלסטינים המוגנים לשם מימוש מגוון מטרות ואינטרסים, הן כאלו הנובעים מטעמים צבאיים והן כאלו הנובעים מטעמים אזרחיים – למשל לצורכי תחבורה או לשם הבטחת חופש הפולחן של מתפללים יהודים.¹⁹

במילים אחרות, בית המשפט קבע כי ברמה העקרונית, החשש שמתנחלי עמונה – שבנו את בתיהם באופן לא חוקי על אדמות פלסטיניות פרטיות – יפעילו אלימות כלפי פלסטינים וכלפי כוחות הביטחון, מספיק על מנת להסמיך את המפקד הצבאי לקבוע כי קיים צורך ציבורי שמאפשר לפגוע בזכויות הקניין של בעלי אדמות פלסטינים, לטובתם הבלעדית של אותם המתנחלים מפירי החוק.

בבקשה לדיון נוסף יש דין טען כי פסיקת בית המשפט הנוגעת לסמכות המפקד הצבאי לפגיעה בזכויות הקניין של הפלסטינים לצרכיהם הבלעדיים של מתנחלים קובעת הלכה חדשה, חשובה וקשה אשר עומדת בסתירה להלכות קודמות של בית המשפט העליון.²⁰

נימוקי פסק הדין בבג"ץ זיאדה, מפנים לפסיקות קודמות של בית המשפט העליון בבג"ץ **אסכאן** ובבג"ץ **אבו צפייה**, אולם בפועל הם סוטים באופן משמעותי מן ההלכות שנקבעו בהן.

פסק הדין בבג"ץ בפרשת **אסכאן** שניתן בשנת 1983, קובע את מסגרת שיקול דעתו של המפקד הצבאי בהפעלת סמכויות שלטוניות בשטח הכבוש. פסק הדין עסק בהפקעת רכוש של פלסטינים לצורך הקמת כביש שרובו עובר בשטחי הגדה המערבית וחלקו על אדמות פרטיות של פלסטינים. הלכת **אסכאן** קובעת כי הסמכות להפקעה של רכוש פלסטיני פרטי קיימת כאשר היא מתבצעת לטובת האוכלוסייה המקומית:

¹⁷ [אמנה בדבר הדינים והמנהגים של מלחמה ביבשה לרבות תקנות בקשר לדיני ומנהגי המלחמה ביבשה](#) (האג 1907), תקנה 46 לתקנות הנלוות.

¹⁸ **נימוקי פסק הדין**, פסקה 69.

¹⁹ **שם**, פסקה 33.

²⁰ כנזכר לעיל, נשיאת בית המשפט העליון קיבלה טענה זו.

מכוח דיני המלחמה מוחזקות סמכות ההפקעה בידי המשל הצבאי [...] הפעלת הסמכות הינה לטובת האוכלוסייה המקומית, כנדרש על פי תקנה 43 לתקנות האג.

[...] תכנון וביצוע מערכת כבישים יכול שיעשו מנימוקים של טובת האוכלוסייה המקומית. אין תכנון וביצוע אלו יכולים להיעשות אך כדי לשרת את המדינה המחזיקה.²¹

השימוש במונח "אוכלוסייה מקומית" משמש בערבוביה בפסיקת בית המשפט העליון. בעבר שימש המונח באופן בלעדי לתיאור התושבים הפלסטינים, המצויים תחת משטר כיבוש ומוגנים על פי החוק הבינלאומי,²² ואילו בפסיקות מאוחרות יותר כללו השופטים תחת מונח זה גם את המתנחלים הישראלים המתגוררים בגדה המערבית בניגוד לחוק הבינלאומי.²³

ואולם, פסק הדין בבג"ץ **אבו צפייה** קבע כי בעוד שהמפקד הצבאי **רשאי** לשקול את טובת המתנחלים הישראלים המתגוררים בשטח, הוא **חייב** לשקול את טובתם של התושבים הפלסטינים המוגנים. הפרשה עסקה באיסור שהוציא המפקד הצבאי על כניסת פלסטינים לכביש 443 אף על פי שהכביש נסלל על אדמות פלסטיניות פרטיות שהופקעו על ידי המפקד הצבאי לצרכי ציבור. למרות הצורך הביטחוני לו טענה המדינה, בית המשפט קבע כי אין בסמכות המפקד הצבאי להפקיע אדמות פרטיות של פלסטינים לטובת כביש המשמש ישראלים בלבד:

מצב הדברים הנובע מאיסור התנועה הגורף על תושבי הכפרים הינו כי אין מדובר עוד בכביש המשרת את טובתה של האוכלוסייה המקומית, כי אם בדרך שירותי של המדינה המחזיקה. הסדר שזו תוצאתו חורג מסמכותו של המפקד הצבאי ואינו עולה בקנה אחד עם כללי המשפט הבינלאומי שעניינם תפיסה לוחמתית.²⁴

הלכה זו, הקובעת את האיסור על הפקעה לצרכי ציבור של אדמות פרטיות של פלסטינים שאינה משרתת גם את טובת התושבים הפלסטינים המוגנים, מופיעה בפסיקת בית המשפט העליון באופן עקבי לאורך השנים. כך למשל בפרשת **בית איכסא**:

הכוח הכובש אינו רשאי, אפוא, להפקיע אדמות שלא לצורך צבאי, אלא אם השימוש שיעשה בהן נועד לשרת את התושבים המוגנים.²⁵

זאת ועוד, החובה כי ההפקעה תשרת את הציבור הפלסטיני נובעת גם מן ההגנה המוגברת – שעוגנה גם בפסיקת בג"ץ²⁶ – הניתנת לזכויות התושבים הפלסטינים ביחס לזכויות המתנחלים הישראלים,

²¹ בג"ץ 393/82, ג'מעית אסכאן אלמעלמון אלעתאוניה אלמחדודה אלמסאוליה נ' מפקד כוחות צה"ל באזור יהודה והשומרון ואח' (פסק דין מיום 28.12.1983).

²² ראו ה"ש 14.

²³ ראו ה"ש 3.

²⁴ בג"ץ 2150/07, **אבו צפייה ואח' נ' שר הביטחון ואח'** (פסק דין מיום 29.12.2009).

²⁵ בג"ץ 281/11, **ראש מועצת בית איכסא ואח' נ' שר הביטחון ואח'** (פסק דין מיום 6.9.2011).

²⁶ ראו למשל: בג"ץ 7957/04, **מראעבה ואח' נ' ראש ממשלת ישראל ואח'** (פסק דין מיום 15.9.2005).

מכוח היותם תושבים מוגנים על פי החוק הבינלאומי הנמצאים תחת משטר צבאי ללא זכויות אזרחיות וללא יצוג בבית הנבחרים של המדינה השולטת בשטח.

הקביעה החדשה בבג"ץ זיאדה הפכה הלכות מושרשות וחשובות שהנחו שנים רבות את הביקורת השיפוטית על החלטות המפקד הצבאי בשטח הכבוש. בהתאם למבחן מקל המסתפק בקיומם של "מגוון מטרות ואינטרסים",²⁷ הגיע בית המשפט למסקנה כי המפקד הצבאי מוסמך לפגוע בזכויות הקניין של התושבים הפלסטינים וליטול חזקה באדמותיהם, באמתלה של צרכי ציבור, ולהעבירן לשימוש בלעדי של המתנחלים הישראלים.

בבקשה לקיום דיון נוסף טען יש דין כי בנוסף לכך שההלכה החדשה מנוגדת לפסיקות קודמות של בית המשפט העליון בישראל, הפרשנות שניתנה בפסק הדין סותרת גם מקורות רבים מהמשפט ההומניטרי הבינלאומי.

החובה לשמור על הרכוש הפרטי של האוכלוסייה המוגנת היא אחת החובות הבסיסיות המוטלות על הכוח הכובש. המשפט ההומניטארי הבינלאומי קובע כי היכן שאין צורך ביטחוני הכרחי, לכוח הכובש אסור לפגוע ברכוש פרטי של התושבים המוגנים או להפקיע אותו.²⁸

המונח "אוכלוסייה מקומית" בפרשנות המשפט הבינלאומי מתייחס לאוכלוסייה הכבושה המוגנת ולא לאוכלוסייה השייכת למעצמה הכובשת. זאת בפרט לאור האיסור במשפט ההומניטארי הבינלאומי על העברת אוכלוסיית המעצמה הכובשת לשטחי השטח הכבוש.²⁹ אמנם, כפי שצוין לעיל, הפסיקה הישראלית קבעה כי המושג "אוכלוסייה מקומית" כולל גם את המתנחלים הישראלים, אולם, הפקעת קניין פרטי של פלסטינים לטובתם הבלעדית של המתנחלים מנוגדת לתכליות שביסוד המשפט ההומניטארי הבינלאומי. דיני הכיבוש נועדו בראש ובראשונה להגן על האוכלוסייה הכבושה תוך שמירת זכותה של המעצמה הכובשת להגן על צרכיה הביטחוניים. קביעה המאפשרת הפקעת קניין פרטי של האוכלוסייה הנכבשת לטובת אוכלוסיית הכובש באופן אשר גם פוגע בקניין הפרטי של התושבים המוגנים וגם אינו משרת את טובתם, אינה עולה בקנה אחד עם הרציונל שנמצא בבסיס דיני הכיבוש ובפרט תקנות 43 ו-46 לתקנות האג.³⁰

הקביעה החדשה, כפי שעלתה מנימוקי השופטים בפסק הדין בבג"ץ זיאדה, אשר מתירה למפקד הצבאי להפקיע רכוש פרטי של פלסטינים לצרכים הבלעדיים של אוכלוסיית המתנחלים, מאפשרת למעשה משטר של הפליה, כאשר הקבוצה המופלית לרעה היא דווקא הקבוצה המוחלשת, שהמשפט הבינלאומי מורה להעניק לה הגנה מוגברת על זכויותיה. יתר על כן, הפסיקה שקבעה כי בנסיבות מסוימות, האינטרסים האזרחיים של אוכלוסיית המתנחלים הישראלית בגדה המערבית יכולים לגבור על זכויות הקניין של התושבים הפלסטינים המוגנים, יוצרת תקדים מסוכן, המשווה למעשה את מעמדם המשפטי של שתי הקבוצות, בניגוד לחוק ההומניטארי הבינלאומי.

²⁷ נימוקי פסק הדין, פסקה 33.

²⁸ ראו למשל: קוד ליבר (1863), הכרזת בריסל בדבר כלליה ונהגיה של המלחמה (1874), אמנת האג בדבר דינייה ומנהגיה של הלחימה ביבשה (1907) ואמנת ז'נבה הרביעית (1949).

²⁹ ראו ה"ש 3.

³⁰ עתירה לדיון נוסף, פסקאות 111-130.

כאמור, החלטת נשיאת בית המשפט העליון בבקשה לדיון נוסף קבעה כי הפסיקה בבג"ץ זיאדה אכן סותרת הלכות קודמות של בית המשפט העליון ואף מעוררת קושי, ואם ההכרעה בעתירה הייתה מתבססת על קביעות אלה היה מקום לקיים דיון נוסף בפסק הדין בהרכב מורחב.

השינוי שיצר לכאורה פסק הדין בבג"ץ זיאדה במצב המשפטי בשטחים הכבושים, החל להיות מיושם בפועל על ידי ישראל באופן מיידי. ביום 8.11.2017, כשבוע לאחר מתן הנימוקים בפסק הדין, פרסמה לשכת היועץ המשפטי לממשלה חוות דעת העוסקת בהפקעה של אדמות פרטיות של פלסטינים לצורך "הסדרה" של דרך גישה למאחז הבלתי חוקי 'חרשה' בגדה המערבית.

ראשית צוין בחוות הדעת כי:

[ה]עמדה המשפטית המסורתית, הנוהגת שנים רבות, ולפיה הפקעת קרקע פרטית באיו"ש [הגדה המערבית] לצורכי ציבור המשרתים את ההתיישבות הישראלית, תיתכן רק כשהדבר משרת במקביל גם את האוכלוסייה הפלסטינית.³¹

ואולם, היועץ המשפטי לממשלה קבע כי נימוקי פסק הדין בבג"ץ זיאדה משנים הלכות קודמות של בית המשפט העליון וכוללים "קביעות משפטיות חשובות, המשפיעות בין היתר גם על הנושא שבנדון". בהסתמך על ההלכה החדשה קובעת חוות הדעת כי:

אין עוד מקום למצוא מניעה משפטית עקרונית בקידום המלצת צוות ההסדרה בדבר הסדרת דרך הגישה ליישוב חרשה באמצעות הפקעה לצרכי ציבור.³²

כך, חוות הדעת של היועץ המשפטי לממשלה תירגמה את הקביעה החדשה לפסים מעשיים. היא מציינת כי בוטלה המניעה המשפטית שהייתה קיימת שנים רבות ומעתה יש למפקד הצבאי את הסמכות לפגוע בזכויות הקניין של התושבים הפלסטינים המוגנים לטובת צרכיהם הבלעדיים של המתנחלים הישראלים בשטחים הכבושים, ומבלי שהדבר נועד לשרת גם את האינטרסים של האוכלוסייה הפלסטינית.

הישענות היועץ המשפטי לממשלה על נימוקי פסק הדין בבג"ץ זיאדה הופיעה גם במסגרת תגובתו לעתירות נגד "חוק ההסדרה". היועץ כתב כי לאורך השנים נמנע המפקד הצבאי מהפעלת "סמכות הנטילה של מקרקעין פרטיים" "לטובת אינטרס בלעדי של פיתוח ההתיישבות הישראלית", ואולם פסיקתו החדשה של בית המשפט העליון שינתה מציאות משפטית זו ומעתה קיימת לצבא הסמכות להפקיע רכוש פלסטיני לצרכי ציבור לטובתם הבלעדית של המתנחלים.³³ בנוסף לכך, בדיון בבית המשפט העליון בבג"ץ חוק ההסדרה חשף נציג היועץ המשפטי לממשלה כי בעקבות פסק הדין בבג"ץ זיאדה, הגיש משרד הביטחון בקשה "להסדיר" את ההתנחלות עפריה

³¹ לשכת היועץ המשפטי לממשלה, **הסדרת דרך הגישה ליישוב "חרשה"**, 8.11.2017.

³² **שם**.

³³ **בג"ץ חוק ההסדרה**, תגובה מטעם היועץ המשפטי לממשלה, 22.11.2017. להרחבה על חוק ההסדרה וההליכים המשפטיים בעניינו ראו [אתר יש דיין](#).

שמרביתה בנוי על אדמות פלסטיניות פרטיות. נציג היועמ"ש ציין כי בעקבות החלטת נשיאת בית המשפט העליון בבקשה לדיון נוסף, שקבעה שלא ניתן להסתמך על נימוקי פסק הדין כעל הלכה חדשה, "העניין ייבחן".³⁴

כשבוע לאחר החלטת הנשיאה, שלח יש דיין מכתב ליועץ המשפטי לממשלה, בדרישה לבטל את חוות הדעת בעניין כביש הגישה למאחז חרשה. יש דיין טען כי לאחר "שהגורם השיפוטי המוסמך הורה כי אין המדובר בהלכה, בוודאי לא כזו המחייבת, ברור כי ההלכות הקודמות, הסותרות ועומדות בניגוד לאמירות כב' השופט ג'ובראן, הן עדיין אלה המחייבות", וכי "כל פעילות הרשויות, בעבר ולא להצופות פני עתיד, צריכה להיבחן על פי עמדה מסורתית זו, ולא על פי אמירת האגב שהופיעה בבג"ץ 794/17 [בג"ץ זיאדה]".³⁵ נכון לכתיבת שורות אלה, טרם התקבלה תשובה עניינית מטעם היועץ המשפטי לממשלה.

³⁴ בג"ץ חוק ההסדרה, דיון, 3.6.2018.

³⁵ מיש דיין לעוזר הבכיר ליועץ המשפטי לממשלה, דרישה לביטול חוות הדעת שניתנה על ידך ביום 8.11.2017. הנושאת את הכותרת "הסדרת דרך גישה ליישוב חרשה", 7.6.2018.

סמכות הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש ליזום פירוק שיתוף כפוי באדמות "נפקדים"

בנימוקי פסק הדין בבג"ץ זיאדה קבעו שופטי בית המשפט העליון, כי בסמכותו של הממונה על נכסים נטושים בגדה המערבית ליזום הליכים של פירוק שיתוף כפוי, בנכסים שחלק מהבעלים שלהם נעדר מהשטח הכבוש.

הליך של פירוק שיתוף נועד לאפשר לשותפים במקרקעין לפרק את השותפות ולחלק ביניהם את הנכס לצמיתות. *חוק חלוקת נכסי דלא נידי משותפים* החל בגדה המערבית, קובע כי לכל שותף הזכות ליזום את פירוק השותפות וחלוקת הנכס על פי יחסי הבעלות. במקרים בהם אין הסכמה בין השותפים, הבוררות בין הצדדים תערך בבית משפט השלום המוסמך לדון בפירוק השיתוף.³⁶

האדמות אליהן תכננה ישראל להעביר את מתנחלי עמונה הן חלקות בבעלות של פלסטינים שמתקיימים בהן יחסי שיתוף. כל אחד מהשותפים מחזיק בזכות הקניין על "מנה מתמטית בלתי מסוימת" בחלקה כולה, ולא ניתן להצביע על חלק פיזי מסוים אשר משויך לו. לצורך הפישוט וההדגמה, אם חלקה מסוימת היא בגודל עשרה דונם וישנם עשרה בעלים שותפים, לכל אחד מהם יש זכות על דונם אחד, אבל אין דונם ספציפי שמשויך לו.

הצו בדבר נכסים נטושים קובע כי הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש בגדה המערבית אחראי לשמור בנאמנות על נכסים שבעליהם נעדרים מהגדה המערבית באופן זמני.³⁷ בניגוד לחוק נכסי נפקדים שחל בשטחי ישראל, הצו אינו מבטל את הבעלות על הנכס הנטוש, ועם חזרת הבעלים לגדה הנכס מוחזר לרשותו באופן מיידי. חובת השמירה בנאמנות קובעת כי אין למכור נכס מקרקעין, אין לשנות את זכויות הנעדר בנכס ואין לעשות בנכס שינוי המשנה את אופיו.

משך עשרות שנים לא התערב הממונה על נכסים נטושים בניהול חלקות משותפות בהן חלק מהבעלים נעדר מהשטחים הכבושים. לקראת מימוש "מתווה עמונה" הוציא המפקד הצבאי צו מיוחד וחרגי הקובע כי הממונה מוסמך לבצע בנכסים משותפים באדמות הכפר סילוואד פירוק שיתוף כפוי, באופן חד צדדי וללא ביקורת שיפוטית, ולקחת תחת חזקתו לתקופה ראשונית של שנתיים חלק מסוים מהחלקות, לשנות בהליך בזק את ייעוד הקרקע למגורים ולשכן בו את מתנחלי עמונה.³⁸

כאמור, בבג"ץ זיאדה יש דין עתר נגד חוקיות הצו הצבאי, ובית המשפט קיבל בדעת רוב את העתירה ועצר את כוונת המדינה בשל הפגיעה הבלתי מידתית בזכויות של בעלי האדמות. אולם נימוקי הפסיקה קבעו כי לממונה על נכסים נטושים מצויה הסמכות לבצע פירוק שיתוף כפוי בחלקות פלסטיניות פרטיות שחלק מהבעלים שלהן נעדר באופן זמני מהגדה המערבית.

³⁶ חוק חלוקת נכסי דלא נידי משותפים מס' 48 לשנת 1953 (מאתר נבו, ראו עמ' 18-24).

³⁷ צו בדבר נכסים נטושים (רכוש הפרט) (מס' 58).

³⁸ צו בדבר אישור הקמה ופטור מרישיון לאתרי מגורים ארעיים בעלי חשיבות אזורית (הוראת שעה) (יהודה ושומרון) (מס' 1777), התשע"ז-2016; צו בדבר אישור הקמה ופטור מרישיון לאתרי מגורים ארעיים בעלי חשיבות אזורית (הוראת שעה) (תיקון מס' 1) (מס' 1779), התשע"ז-2016.

ראשית קבעו השופטים כי **הצו בדבר נכסים נטושים** מקנה לממונה את מלוא זכויותיו של בעל הנכס הנטוש ובכלל זאת גם את הזכות לפירוק שיתוף, וזאת על פי סעיף 4(ב) של הצו הקובע:

כל זכות שהייתה לבעלים או למחזיק בנכס נטוש עוברת מאליה לממונה בשעת

הקניית הנכס הנטוש; יד הממונה כיד בעל הנכס הנטוש.³⁹

השופטים הוסיפו כי ניתן להגיע למסקנה דומה גם על דרך השלילה, זאת כיוון שהצו בדבר נכסים נטושים מגביל את כוחו של הממונה למימוש חלק מהזכויות אשר עברו לידי, למשל ביחס למכירת נכס נטוש, אולם אינו מציין כחלק מהגבלות אלו פירוק שיתוף.⁴⁰

עוד קבע בית המשפט כי על הממונה על נכסים נטושים חלה חובת אמון כלפי בעלי הנכסים, אשר כוללת שמירה על הרכוש ועל הפירות שהוא מניב לטובתם של בעליהם הנעדרים עד לשובם, אולם הממונה אינו מחויב להתאים את השימוש שיעשה בנכסים לטעמיהם. השופטים ציינו כי "אכן, קשה לחלוק כי המניע העיקרי הניצב בבסיס מהלך נטילת החזקה לא נגע לטובת בעלי הנכסים הנפקדים, אלא לטובתם של תושבי עמונה", וכי "טובתם של בעלי הקרקעות הנפקדים לא הועלתה על ראש שמחתה של המדינה בבואה לגבש את המתווה", ואולם לא שוכנעו כי "טובתם של המתישבים, אשר אכן עמדה לנגד עיניו של הממונה, לא הלמה את האינטרס של בעלי הקרקע הנפקדים בשמירה על קרקעותיהם".⁴¹

כך, בשל הצהרת המדינה כי תגבה כספים עבור השימוש בנכס ותפקיד אותם בקרן נאמנות לטובת בעלי האדמות המוגדרות נטושות, שופטי בג"ץ קבעו כי הממונה מקיים את חובת הנאמנות שלו לגבי הנכסים הנטושים והוסיפו כי בית המשפט אינו מתערב במקום ש"זה נהנה וזה לא חסר".⁴²

בבקשה לדיון נוסף יש דין טען כי הפסיקה בבג"ץ זיאדה המאשרת את סמכותו של הממונה על נכסים נטושים לבצע פירוק שיתוף כפוי באדמות פרטיות של פלסטינים, מהווה קביעה חדשה אשר חותרת תחת הוראות מפורשות של הדין – הן החוק המקומי בגדה המערבית והן המשפט הבינלאומי ממנו שואב המפקד הצבאי את סמכויותיו – אשר עלולות להיות לה השלכות קשות על זכויות האדם של התושבים הפלסטינים המוגנים בשטחים הכבושים.

כפי שציין גם בית המשפט בפסיקתו, הממונה על נכסים נטושים משמש הלכה למעשה נאמן זמני של הנכס, **הצו בדבר נכסים נטושים** מורה עליו לשמור את הנכס למען בעליו עד שובו לגדה המערבית. הצו אינו מבטל את הבעלות בנכס אלא רק מקנה לממונה את זכות החזקה הזמנית בו, עד לשובם של הבעלים.⁴³

הממונה על נכסים נטושים אמנם אינו יכול להתייעץ עם הבעלים הנעדרים על אופן השימוש בנכס, מעצם העובדה שהם נעדרים, אולם ביצוע פירוק שיתוף לא רק שאינו שומר על הנכס, אלא אף חותר

³⁹ [צו בדבר נכסים נטושים \(רכוש הפרט\) \(מס' 58\)](#).

⁴⁰ **נימוקי פסק הדין**, פסקה 37.

⁴¹ **שם**, פסקה 60.

⁴² **שם**, פסקה 62.

⁴³ [צו בדבר נכסים נטושים \(רכוש הפרט\) \(מס' 58\)](#).

באופן אקטיבי תחת האינטרס של שמירת הנכס, מאחר שהוא משנה לצמיתות את אופיו, ערכו, גודלו, רישומו הקנייני, היכולת להפיק ממנו תועלת ושאר התכונות שהיו לנכס.⁴⁴

יש דין טען עוד כי ביצוע פירוק שיתוף כפוי באדמות פלסטיניות פרטיות על ידי המפקד הצבאי הישראלי סוטה מהמדיניות הנוהגת של ישראל משך ארבעה עשורים והינו התנהלות שאינה בתום לב – כלפי בעלי האדמות הנמצאים בגדה ואלו שנעדרים ממנה – אשר נובעת משיקולים זרים, הנקבעים מרצונם של מתנחלי עמונה להישאר בסמוך למאחז הבלתי חוקי שהקימו, ותוך התעלמות מוחלטת מצרכיהם של בעלי האדמות ומשאר צרכי הסביבה.⁴⁵

הקביעה החדשה של בית המשפט העליון בנוגע לפירוק שיתוף כפוי חותרת גם תחת הדין ההומניטרי הבינלאומי, תקנות 43 ו-46 לתקנות הנלוות לאמנת האג משנת 1907 שהוזכרו לעיל, והוראות דין נוספות. פרשנות המשפט ההומניטרי הבינלאומי מכירה בסמכות הצבא הכובש לנהל את הנכסים של מי שנעדרים מהשטח הכבוש, אולם זאת תוך שמירה על אופי הנכס ומעמדו הקנייני עד שובו של הנעדר ואיסור על ביצוע פעולות בלתי הפיכות בו. בנוסף, כפי שכבר צוין, תקנות אמנת האג מחייבות את המפקד הצבאי, שנוכחותו בשטח היא זמנית מטבעה, לכבד ולשמור את הרכוש הפרטי של התושבים המוגנים.⁴⁶

המשמעויות של הקביעה החדשה בבג"ץ זיאדה על זכויות הקניין של התושבים הפלסטינים המוגנים עלולות להיות הרסניות ורחבות היקף, כיוון שאם תמומש, היא תקנה למפקד הצבאי את הסמכות לבצע פירוק שיתוף כפוי באלפי חלקות שבבעלות משותפת של פלסטינים שחלקם נעדרים ממגוון סיבות מהגדה המערבית. כך, עלולות להיות מועברות אדמות פלסטיניות פרטיות באופן "זמני" לידי מתנחלים ישראלים, דבר שיביא לשינוי חד צדדי ובלתי הפיך במצב האדמות, במערך הזכויות הקנייניות ואף במרשם המקרקעין בגדה המערבית.

יצוין, כי גם קביעה זו מתוך הפסיקה בבג"ץ זיאדה, בגינה הוגשה הבקשה לדין נוסף, אינה מהווה תקדים מחייב או הלכה חדשה, אלא דברים שנפסקו כ"אימרת אגב" על ידי בית המשפט, וכפי שנפסק בהחלטת הנשיאה חיות, עשויים לעמוד לביקורת שיפוטית בעתיד לנוכח הפסיקה כי יש בהם קושי וחדוש מבחינת המשפט הבינלאומי.

⁴⁴ עתירה לדין נוסף, פסקות 152-162.

⁴⁵ שם, פסקה 52.

⁴⁶ שם, פסקה 53.

סיכום

קביעות בית המשפט העליון בנימוקי הפסיקה בבג"ץ זיאדה באם ימומשו באופן מעשי ישנו את המציאות המשפטית בגדה המערבית. לכאורה, הן עלולות לאפשר לראשונה למפקד הצבאי להפקיע אדמות פרטיות של התושבים הפלסטינים המוגנים, תוך פגיעה דרמטית בזכויות הקניין שלהם, בהנמקה של צורך ציבורי, שהוא למעשה צורך בלעדי של המתנחלים הישראלים בגדה המערבית. כך, פסק הדין הכשיר את הסמכות של המפקד הצבאי והותיר את הדיון בהפעלתה בשיקולי מידתיות וסבירות בלבד.

ברי כי הצורך הביטחוני-צבאי עליו הצביעה המדינה אינו עומד בשורש המתווה שהציעה בעניין המאחז הבלתי חוקי עמונה, שכן אז היה המפקד הצבאי מוציא צו תפיסה צבאי המאפשר פגיעה בקניין הפרט לצרכים צבאיים. יתר על כן, ניסיון היועץ המשפטי לממשלה להסתמך על בג"ץ זיאדה בעניין המאחז הבלתי חוקי חרשה אינו מעלה צורך צבאי כלשהו, ובכך מרוקן את הטיעון עליו נשען בית המשפט בפסיקתו, ומשתמש לצרכיו בשורה התחתונה של נימוקי פסק הדין בלבד.

בנוסף, הקביעה החדשה עלולה לאפשר לצבא לבצע פירוק שיתוף כפוי באדמות פלסטיניות פרטיות שחלק מבעליהן נעדרים באופן זמני מהגדה המערבית ולשנות לצמיתות את המצב הקנייני של נכסיהם, באופן המנוגד לחובת הנאמנות של המפקד הצבאי כפי שבאה לידי ביטוי בחוק ההומניטרי הבינלאומי.

יש לקוות כי החלטתה של נשיאת בית המשפט העליון, שפסקה כי הקביעות החדשות המופיעות בנימוקי פסק הדין בבג"ץ זיאדה הינן "אימרת אגב" בלבד ואין להן "כח של תקדים לעתיד לבוא", יבטלו את כוונת ישראל להשתמש בקביעות אלה על מנת להעמיק את הפגיעה בזכות הקניין של התושבים המוגנים הפלסטינים, באופן שמשרת בלעדית את האינטרסים של מפעל ההתנחלות הישראלית בגדה המערבית.

הצהרה לפי חוק:

יש דיין הוא ארגון שייק מיומנו הוא מישויות מדיניות זרות. רשימת התורמים לנו מפורטת באתר רשם העמותות ובאתר האינטרנט שלנו. יש דיין גאה להיות ממומן על ידי מדינות שסבורות כמונו, שהכיבוש הוא לא עניין פנים-ישראלי ותורמות לקידום זכויות אדם.
